

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Libya: Çatışma mı İşbirliği mi?

“

Ocak 2020’de TBMM’nin alacağı karar ile Türkiye’nin Libya’ya asker göndermesinin önü açılacak ve belki de Türkiye, aynen Katar ve Somali’de olduğu gibi askeri üs kurabilecektir. Bu gelişmeler, Türkiye ve Rusya’nın Libya sahasında doğrudan karşı karşıya gelmesi riskini ortaya çıkarmış ve söz konusu durumun Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan ilerlemeyi sekteye uğratabileceği ve hatta Suriye’deki işbirliğini sonlandırabileceği tartışılmıştır.

”

Oytun Orhan

Levant Çalışmaları
Koordinatörü, ORSAM

Doğu Akdeniz’de uzunca bir süredir egemenlik iddiaları ile hidrokarbon kaynaklarının transferi ve paylaşımına dayalı bir rekabet yaşanmaktadır.

Normal şartlarda bir işbirliği alanı olması gereken Doğu Akdeniz konusu, kıyıdaş ülkeler arasındaki siyasi sıkıntılar nedeniyle sorun alanına dönüşmüş durumda. Yine aynı siyasi sıkıntılar yakın döneme kadar Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki güç mücadelesinde izole edilmeye çalışıldığı bir ittifakı ortaya çıkarmıştır. Yunanistan, İsrail,

Mısır ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aralarında imzaladıkları anlaşmalar ile Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki egemenlik haklarını sınırlamaya çalışmıştır. Türkiye, söz konusu hamlelere karşı ilk olarak kendi yetki alanındaki bölgelerde doğal kaynak arama-tarama faaliyetleri gerçekleştirmiş ve bu hamlesini deniz kuvvetleri ile destekleyerek kendi çıkarlarını korumak adına güç kullanımı dahil her türlü adımı atmaya hazır olduğu mesajını vermeye çalışmıştır.

Doğu Akdeniz’deki güç dengesini alt üst eden gelişme Türkiye’nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması imzalaması olmuştur. Türkiye’nin karar alıcı çevrelerinde, Libya’nın Doğu

Akdeniz'de Türkiye'nin komşusu olduğu ve iki ülke arasında bir deniz anlaşmasının imzalanması gerektiği uzun bir süredir dillendirilmekteydi ancak; söz konusu hamle, 2019 yılının sonlarında atılabılmıştır. Yapılan anlaşmayla birlikte, Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinde dengeleri bir anda kendi lehine değiştiren Türkiye, sahadaki gücünü diplomatik ve uluslararası hukuk açısından destekleyecek araçlar elde etmiştir. Türkiye her şeyden önce kıyıdaş ülkelerden biri ile ittifak kurarak izole konumunu kırmayı başarmıştır. İkinci olarak, uluslararası hukukun tanıdığı haklardan yararlanarak Türkiye ve Libya'nın deniz yetki alanları arasında doğrudan coğrafi bağlantı sağlanmış ve böylece iki ülkenin izni olmaksızın bölgede arama faaliyeti yapılması ve doğal kaynakların trans-

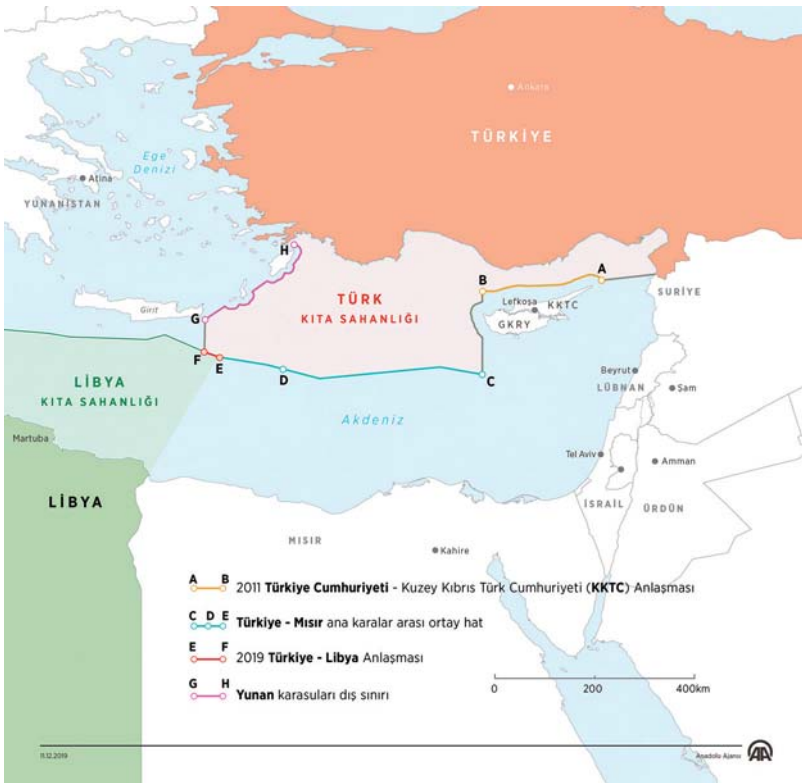

Libya'nın yasal meşru temsilcisi Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) İçişleri Bakanı Fethi Başağa, Tunus'un başkenti Tunus'ta düzenlediği basın toplantısında, hava üslerini yabancı devletlere açan Hafter'ın paralı güçlerine karşı koymak için Türkiye'den resmi olarak askeri destek isteyeceklerini açıkladı.

feri için projeler geliştirilmesinin mümkün olamayacağı ortaya konmuştur. Hepsinden önemlisi ise Türkiye açısından yaşamsal öneme sahip Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarının korunmuş ve Kıbrıs

meselesinde pozisyonunu güçlendirecek bir tablo ortaya çıkmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler, Libya'da devam eden iç savaşı artık Türkiye için bir dış politika meselesi olmanın ötesinde doğrudan Türkiye'nin Kıbrıs ve Doğu Akdeniz meselelerindeki hayati çıkarlarının koruması ile bağlantılı bir konu haline getirmiştir. Zira Türkiye ve Trablus Hükümeti arasında imzalanan anlaşmanın kalıcılığı ve uygulanabilmesi, Sarraj liderliğindeki UMH'nin Hafter karşısında ayakta kalabilmesine bağlıdır. Hafter'e bağlı siyasi ve askeri unsurlar, uzun zamandır kuşatma altında tuttıkları Trablus'u ele geçirmeleri halinde söz konusu anlaşmayı iptal edeceklerini açıkça ilan etmiştir. Doğu Akdeniz'de Türkiye ile rekabet eden kamp, tam da bu nedenle Hafter güçlerinin ülkenin tamamında kontrolü sağlayabilmesi için askeri desteklerini artırmış vaziyettedir. Hafter'ın arkasındaki güçlere baktığımızda Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Fransa'nın öne çıktığı

Hafter, Libyalılara karşı aşırı milisleri ve yabancı paralı askerleri savaştırıyor

Libya'da başkenti ele geçirme hayaliyle ülkesini şiddet sarmalına sürükleyen darbeci lider Halife Hafter, insan kaynağı eksikliğini bölgedeki aşırı görüşlü milisler ve sicili kabarık paralı askerlerle kapatmaya çalışıyor

HAFTER'IN MILİS BİRLİĞİ "LIBYA ULUSAL ORDUSU"

Hafter güçlerinin, 7 bin eğitimli askeri personel olmak üzere 25-30 bin kişilik bir güce sahip olduğu öne sürülüyor

MEDHALİ SELEFİLER

Libya'da Hafter saflarında yer alan Medhalî Selefiler, aşırı görüşler barındırıyor

NİDA TABURU

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından savaş suçları işlediği gerekçesiyle aranan Mahmud el-Virfeli tarafından yönetiliyor

SEBİL ES-SELAM BİRLİKLERİ

Ülkenin güney doğusundaki El-Küfra bölgesinde etkin

SELEFİ TEVHİD BİRLİĞİ

Hafter'e karşı çıkanların "dinden çıktığını" ve dolayısıyla kanının dökmemesini caiz olduğunu savunuyor

EL-KANİYAT BİRLİKLERİ

Terhune kentinde yer alan El-Kaniyat Birlikleri, Kani kardeşlerin kontrolünde. Büyük çoğunluğunu eski Kaddafi ordusu askerleri oluşturuyor

KADDAFİ REJİMİ BİRLİKLERİ

Kaddafi rejiminin, 2011 yılında silahlı biçimde yıkılmasının ardından, Hafter, buradan ayrılan askeri birlikleri devşirmek için çabaladı. Bu savaşçılar, deneyimli ve en gelişmiş silahları kullanabilecek beceriye sahip birlikler olarak öne çıktı

MUHAMMED BİN NAYİL

ABDUSSELAM EL-HASSİ

MEBRUK ES-SHİBAN

TERHUNE 22 TUGAYI

SAHYAT BİRLİKLERİ

KABİLE SAVAŞÇILARI

Ülkenin doğusundaki bazı kabileler Hafter ile iş birliği yapıyor. Kuzeydeki Sirte, batıdaki Terhune ve doğudaki Ecdebiye kentinde mensupları bulunan Hafter'in soyisini taşıdığı Hafter kabilesi. Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi'nin Başkanı Akile Salih'in mensup olduğu Ubeydat kabilesi, ve diğer bazı kabileler Hafter'i destekliyor

PARALI ASKERLER

SUDAN BAĞIMSIZLIK ORDUSU

Darfur'da faaliyet gösteren iki ayrı gruptan 500 kadar milis Hafter saflarında

WAGNER GRUBU

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e yakın Yevgeny Prigozhin'e ait. Şirketin, Libya'ya getirdiği 25 Rus pilot savaş uçaklarıyla görev yapıyor

CADU İSYANCI SİLAHLI GRUBU

Yaklaşık 700 kadar üyesiyle Libya'da Hafter'e hizmet veriyor

CANCAVID MILİSLERİ

Yaklaşık 1000 milis, Hafter'in başkente yönelik saldırılarında kritik Cufra hava üssünü koruyor

görülmektedir. Coğrafi faktörler ise Mısır'ın rolünü öne çıkarmakta; Mısır'ın Libya'da aldığı pozisyon ülkenin doğusundaki dengeleri büyük ölçüde şekillendirmektedir. Mısır, Hafter güçlerine silah desteği vermenin ötesinde doğrudan hava saldırıları ile iç savaşa müdahil olurken, Fransa hem askeri danışmanlık hem de BAE üzerinden silah desteği vermektedir. BAE ise Hafter'e yapılan destek operasyonlarının merkezinde yer almakta; silah desteği, hava desteği ve tüm operasyonların finansal yükünü üstlenmektedir.

Libya'da Hafter'in safında yer alan diğer bir aktör ise Rusya'dır. Ancak, Rusya'nın Hafter'e verdiği destek tartışmalı bir durumdadır. Resmi olarak Libya'da açık bir pozisyon almayan Rusya, Trablus hükümeti ile de ilişkileri devam etmektedir. Rusya'nın Libya iç savaşına dahil oluşu tartışmalı bir araç üzerinden gerçekleştir. Daha önce Ukrayna ve Suriye sahasında adı sıkça duyulan Rusya merkezli Wagner özel güvenlik şirketine bağlı savaşçıların, 2019 yılı ortası ile beraber Hafter saflarında savaşmaya başladığı iddiaları gündeme gelmiş; sahada Rus kökenli savaşçı kayıplarının açık kaynaklara yansması ile Wagner'in Libya'daki faaliyetleri netlik kazanmıştır. Wagner'in dahil oluşunun arkasında da muhtemelen BAE yer almaktadır ve şirketin Libya'daki operasyonlarının maliyetini BAE üstlenmektedir. Wagner her ne kadar özel bir şirket olsa da bu hamlenin Rus dış politika-sından bağımsız atılmış olması mümkün gözükmemektedir. Zira Wagner grubunun başındaki kişinin doğrudan Putin'e rapor verdiği iddia edilmektedir. Ancak,

yine de Wagner'in iç savaşa dahil oluşunu Rusya'nın Suriye'deki angajmanları ile kıyaslamak doğru olmayacaktır. Wagner ne olursa olsun özel bir güvenlik şirkettir ve Libya'da sadece binlerce savaşçısından bahsedilebilir. Rusya Suriye'de ise büyük askeri üsler kurmakta, stratejik askeri unsurlarını Suriye'ye konuşlandırmakta ve resmi bir biçimde Esad rejiminin arkasında yer alarak hem askeri hem de siyasi destek sağlamaktadır. Ancak, Wagner'in Libya iç savaşına dahil oluşu sahadaki askeri dengelerin son aylarda Hafter lehine dönmesinde kritik rol oynamış gibi gözükmektedir. Bu da Rusya'nın, Libya'da beklentisinin ötesinde bir etkinlik elde etmesini sağlamış olabilir.

Son aylarda askeri dengelerin Hafter lehine değişmesi, Türkiye'yi de UMH safında daha fazla yer almaya ve hatta gerektiği takdirde Libya'ya asker göndermeye yönlendirmiştir. Libya hükümeti de bu yönde resmi talepte bulunmuştur. Bu bağlamda, Ocak 2020'de TBMM'nin alacağı karar ile Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin önü açılacak ve belki de Türkiye, aynen Katar ve Somali'de olduğu gibi askeri üs kurabilecektir. Bu gelişmeler, Türkiye ve Rusya'nın Libya sahasında doğrudan karşı karşıya gelmesi riskini ortaya çıkarmış ve söz konusu durumun Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan ilerlemeyi sekteye uğratabileceği ve hatta Suriye'deki işbirliğini sonlandırabileceği tartışılmıştır.

Türkiye ve Rusya ilişkilerinin Libya üzerinden bozulması riskinin var olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye

ve Rusya'nın Libya'da farklı cepelerde yer alıyor olmasının sonucu illaki çatışma olmayabilir. Esasında, Libya konusunun aynen Suriye meselesinde olduğu gibi bir işbirliği alanı olması ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye vizyonlarının çok farklı olduğu bilinse de bu durum iki ülkenin Astana Platformu kapsamında işbirliği yapmasına engel olmamıştır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye iç savaşında çatışan iki kamp üzerinde sahip oldukları etki, onların somut sonuç üreten bir inisiyatif geliştirmesine olanak sağlamıştır. Suriye'de Türkiye-Rusya işbirliği, 2019 yılı itibarıyla çatışmaların seviyesinin önemli ölçüde azalmasını ve tüm sıkıntılara rağmen Anayasa Komitesi'nin oluşturulup siyasi çözüm açısından ileri bir aşamaya geçilmesini sağlamıştır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye pratiği, Libya özelinde de bir koordinasyon sağlanması açısından fırsat sağlayabilir ve bu senaryonun gerçekleşmesi açısından önemli avantajların olduğu söylenebilir.

Suriye pratiği sayesinde Türkiye ve Rusya arasında hali hazırda diplomatik kanallar sonuna kadar açık ve güvenlik koordinasyonu açısından gerekli tüm mekanizmalar oluşturulmuş durumdadır. Türk ve Rus dışişleri yetkilileri arasında düzenli ve çok sık görüşmeler yürütülmektedir. Daha önemlisi, sorunun askeri boyutu nedeniyle iki ülkenin ordusu ve istihbarat örgütleri arasında da geçmişte olmadığı ölçüde yakın bir irtibat sağlanmış durumdadır. Bütün bu kanalların en tepesinde başkanlar düzeyinde yürütülen diplomasi yer almaktadır ve güçlü liderlerin yer aldığı bu iki ülke ara-

sında olumlu bir ilişki kurulmuştur. Kurumlar arası ilişkilerde ve sahada tikanıklık yaşandığında iki lider bir araya gelerek kilidi açacak kararları almak suretiyle söz konusu kararları ilgili kurumlara uygulatabilmektedir. Bütün bu avantajlar Türkiye ve Rusya'nın farklı pozisyonlarına rağmen Libya'da Astana benzeri bir format üzerinden işbirliği yapma imkanına sahip olduğunu göstermektedir. Böylesi bir işbirliği, iki aktörün süreci domine etmesine ve diğer aktörlerin rollerinin sınırlandırılmasına imkan sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye ve Rusya'nın Libya'da Suriye benzeri bir işbirliği yapma imkanı olsa da Libya'daki şartların Suriye'den farklılık arz ettiği unsurlar olduğu unutulmamalıdır. İki aktörün Libya'daki taraflar üzerindeki etki kapasitesi Suriye'deki kadar yüksek olmadığı gibi coğrafi dezavantaj ve operasyon bölgeleri ile doğrudan bağlantı da söz konusu değildir. Ayrıca, Libya meselesinde Suriye'nin aksine Avrupa ülkeleri ve Körfez de önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu aktörler, Türkiye-Rusya işbirliğinin Libya'daki süreci kontrol etme imkanını sınırlandırmaktadır. Ancak, Suriye'dekine kıyasla daha geniş katılımlı bir format üzerinden iki ülke, Libya'da ateşkes sağlanması ve Libya sorununa siyasi çözüm bulunması temelinde işbirliği yapabilir. İki ülke, Suriye'de krizin başlarında işbirliği yapabilmeyi başarabilseydi Suriye'de istikrar çok daha erken sağlanabilirdi. Dolayısıyla, Suriye'den alınacak dersler ile Libya krizine daha erken safhalarda siyasi bir çözüm bulunması mümkün olabilir. ■